

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING MAHALLA HUQUQ-TARTIBOT
MASKANI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH VAZIFALARINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Toshpulatov Asilbek Farxod o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: *profilaktika inspektori, mahalla huquq-tartibot maskani, muvofiqlashtirish, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jamoat xavfsizligi, mahalla, profilaktik faoliyat, axborot almashinuvi, hamkorlik, individual profilaktika.*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirish vazifalarini takomillashtirish masalalari kompleks ravishda yoritilgan. Mahalla huquq-tartibot maskani hududda jamoat xavfsizligini ta’minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish, fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish hamda aholining huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan faoliyatni mahalla darajasida tashkil etishning muhim institutsional mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Mazkur faoliyatning samaradorligi ko‘p jihatdan profilaktika inspektorining maskanda faoliyat yurituvchi ichki ishlar organlari xodimlari va boshqa tegishli subyektlarning ishini to‘g‘ri muvofiqlashtira olishiga bog‘liq. Maqolada profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatining mazmuni, asosiy yo‘nalishlari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, mahalladagi kriminogen vaziyatni muntazam o‘rganish, huquqbuzarliklarning sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, xizmatlar o‘rtasida axborot almashinuvini tashkil etish, fuqarolar murojaatlari bilan ishlash, individual profilaktika tadbirlarini muvofiqlashtirish va jamoatchilik bilan hamkorlikni rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Tadqiqot davomida mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatida uchrashi mumkin bo‘lgan tashkiliy va amaliy muammolar, jumladan, vazifalarning yetarlicha muvofiqlashtirilmasligi, axborot almashinuvining sustligi, mavjud kuch va vositalardan to‘liq foydalanilmasligi hamda profilaktik ishlar natijadorligini baholashdagi ayrim kamchiliklar ko‘rib chiqiladi. Shu asosda profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi rolini kuchaytirish, maskan faoliyatini hududning real ehtiyojlari asosida rejalashtirish, raqamli axborot vositalaridan samarali foydalanish, hamkorlikning aniq algoritmlarini ishlab chiqish va profilaktik faoliyat samaradorligini baholash mezonlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi. Maqolada ilgari surilgan xulosalar mahalla huquq-tartibot maskanlari faoliyatini yanada tizimli tashkil etish va huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish mexanizmlarini takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin.*

Ключевые слова: *участковый инспектор профилактики, махаллинский пункт правопорядка, координация, профилактика правонарушений, общественная безопасность, махалля, профилактическая деятельность, информационный обмен, взаимодействие, индивидуальная профилактика.*

Аннотация: *В статье комплексно рассматриваются вопросы совершенствования задач участкового инспектора профилактики по координации деятельности махаллинского пункта правопорядка. Махаллинский пункт правопорядка является важным организационным механизмом обеспечения общественной безопасности на территории махалли, предупреждения правонарушений, защиты прав и законных интересов граждан, а также повышения правовой культуры населения. Эффективность его деятельности во многом зависит от того, насколько последовательно и целенаправленно участковый инспектор профилактики организует и координирует взаимодействие сотрудников органов внутренних дел, органов самоуправления граждан, общественных организаций и иных субъектов профилактики правонарушений. В статье раскрывается содержание координационной деятельности участкового инспектора профилактики, рассматриваются ее основные направления и практическое значение для обеспечения общественного порядка на территории махалли. Особое внимание уделяется вопросам систематического изучения криминогенной обстановки, выявления причин и условий совершения правонарушений, организации обмена информацией между субъектами профилактики, рассмотрения обращений граждан, координации индивидуально-профилактической работы и развития взаимодействия с населением. В исследовании также анализируются организационные и практические проблемы, которые могут снижать эффективность деятельности махаллинского пункта правопорядка, включая недостаточную координацию действий, несвоевременный обмен информацией, нерациональное использование имеющихся сил и средств, а также отсутствие комплексного подхода к оценке результатов профилактической деятельности. На этой основе предлагаются научно-практические рекомендации по усилению координирующей роли участкового инспектора профилактики, совершенствованию планирования деятельности пункта правопорядка с учетом реальной криминогенной ситуации, повышению эффективности информационного взаимодействия, внедрению современных цифровых инструментов и совершенствованию критериев оценки профилактической работы. Особое значение придается переходу от преимущественно реагирующего подхода к системному предупреждению правонарушений путем своевременного выявления факторов риска и устранения причин и условий, способствующих их совершению. Сделанные в статье выводы и предложения*

могут быть использованы для дальнейшего совершенствования деятельности махаллинских пунктов правопорядка и повышения эффективности профилактики правонарушений на местном уровне.

Keywords: *prevention inspector, mahalla law and order post, coordination, offense prevention, public safety, mahalla, preventive activities, information exchange, cooperation, individual prevention.*

Annotation: *This article comprehensively examines the issues of improving the tasks of prevention inspectors in coordinating the activities of mahalla law and order posts. The mahalla law and order post represents an important organizational mechanism for ensuring public safety at the local community level, preventing offenses, protecting the rights and legitimate interests of citizens, and strengthening the legal awareness of the population. The effectiveness of its activities largely depends on the ability of the prevention inspector to properly coordinate the work and interaction of internal affairs officers, citizens' self-government bodies, public organizations, and other subjects involved in crime prevention. The article analyzes the content of the prevention inspector's coordinating activities, identifies its main directions, and examines its practical significance for maintaining public order and preventing offenses within the mahalla. Particular attention is paid to the systematic assessment of the criminogenic situation, identification of the causes and conditions contributing to offenses, organization of information exchange between prevention subjects, consideration of citizens' appeals, coordination of individual preventive measures, and development of cooperation with the local population. The study also examines organizational and practical problems that may reduce the effectiveness of mahalla law and order posts, including insufficient coordination between responsible subjects, delays in information exchange, ineffective allocation of available human and technical resources, and shortcomings in evaluating the results of preventive activities. Based on these issues, the article develops scientific and practical proposals aimed at strengthening the coordinating role of the prevention inspector, improving the planning of mahalla law and order post activities in accordance with the actual criminogenic situation, establishing effective mechanisms of interagency information exchange, expanding the use of digital technologies, and improving criteria for assessing preventive work. Particular emphasis is placed on developing a systematic preventive approach based on the early identification of risks and elimination of the causes and conditions that contribute to offenses, rather than focusing solely on responding to violations after they occur. The conclusions and recommendations presented in the article may contribute to improving the organizational and practical activities of mahalla law and order posts and increasing the effectiveness of offense prevention at the local community level.*

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatda tinchlik va osoyishtalikni ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish hamda huquqbuzarliklarning oldini olish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, huquqbuzarliklarning sodir etilishiga sabab bo'luvchi omillarni erta aniqlash, ularni bartaraf etish va aholi bilan manzilli profilaktik ishlarni olib borishda mahalla darajasidagi faoliyat alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki mahalla fuqarolarning kundalik hayoti, ijtimoiy munosabatlari va turli muammolari bevosita namoyon bo'ladigan hududiy birlik sifatida aholining turmush sharoiti, mavjud ijtimoiy muammolar va huquqbuzarlikka olib kelishi mumkin bo'lgan omillar haqida muayyan ma'lumotlarni shakllantirish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini samarali tashkil etish va unda ishtirok etuvchi subyektlarning ishini muvofiqlashtirish huquqbuzarliklar profilaktikasining muhim shartlaridan biridir. Mazkur jarayonda profilaktika inspektorining o'rnini alohida bo'lib, u hududdagi kriminogen vaziyatni o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash, profilaktik tadbirlarni rejalashtirish va tegishli subyektlarning hamkorligini ta'minlashda muhim vazifalarni bajaradi. Mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatining samaradorligi faqat ichki ishlar organlari xodimlarining individual faoliyatiga emas, balki ularning o'zaro hamkorligi, axborot almashinuvi va umumiy maqsad asosida harakat qilishiga ham bog'liq. Shu sababli profilaktika inspektorining maskan faoliyatini muvofiqlashtirishga oid vazifalarini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Mazkur maqolada profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatining asosiy yo'nalishlari, mavjud tashkiliy muammolar hamda mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini yanada samarali tashkil etish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirish vazifalarini takomillashtirish masalasi huquqbuzarliklar profilaktikasini mahalla darajasida samarali tashkil etish, mavjud kuch va vositalardan oqilona foydalanish hamda hududdagi kriminogen vaziyatga o'z vaqtida ta'sir ko'rsatish bilan bevosita bog'liq. Mahalla huquq-tartibot maskani hududda jamoat xavfsizligini ta'minlashga jalb etilgan subyektlarning faoliyatini birlashtiruvchi amaliy maydon sifatida qaralishi mumkin. Bunda profilaktika inspektorining asosiy vazifalaridan biri turli xizmatlar, mahalla vakillari va boshqa tegishli subyektlarning faoliyatini yagona profilaktik maqsad atrofida muvofiqlashtirishdan iborat bo'ladi. Muvofiqlashtirish tushunchasi faqatgina boshqa xodimlarga topshiriq berish yoki ularning faoliyatini nazorat qilish bilan cheklanmasligi kerak. U hududdagi mavjud muammolarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish, ustuvor vazifalarni belgilash, tegishli subyektlar o'rtasida vazifalarni taqsimlash, amalga oshirilgan ishlarning natijalarini baholash va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha keyingi

choralarni belgilashni o‘z ichiga olishi lozim. Shu sababli profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatini tizimli ravishda tashkil etish mahalla huquq-tartibot maskanining amaliy samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Mahalla hududidagi kriminogen vaziyatni chuqur va muntazam o‘rganish muvofiqlashtirish faoliyatining boshlang‘ich bosqichi bo‘lishi lozim. Bunda hududda sodir etilgan huquqbuzarliklarning turi, sodir etilgan vaqti va joyi, huquqbuzarlik sodir etilishiga sabab bo‘lgan omillar, huquqbuzarlikka moyil shaxslar, oilaviy va maishiy nizolar, voyaga yetmaganlar o‘rtasidagi muammolar, ishsizlik, ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar bilan bog‘liq holatlar hamda fuqarolardan kelib tushayotgan murojaatlar tahlil qilinishi zarur. Mazkur ma’lumotlarning umumlashtirilishi profilaktika inspektoriga mahalladagi muammolarni faqat umumiy ko‘rinishda emas, balki aniq yo‘nalishlar bo‘yicha aniqlash imkonini beradi. Natijada mahalla huquq-tartibot maskanining faoliyati barcha masalalarni bir xil darajada qamrab olishga emas, balki aynan hudud uchun dolzarb bo‘lgan muammolarni bartaraf etishga yo‘naltiriladi. Profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi vazifalarini takomillashtirishda huquqbuzarliklar profilaktikasining subyektlari o‘rtasida aniq vazifa va mas’uliyatni belgilash ham muhim ahamiyatga ega. Mahalla hududida jamoat xavfsizligini ta’minlash jarayonida profilaktika inspektori bilan bir qatorda patrul-post xizmati xodimlari, tezkor xizmat vakillari, mahalla vakillari, ta’lim muassasalari mas’ullari, tibbiyot va boshqa tegishli tashkilotlar bilan hamkorlik zarur bo‘lishi mumkin. Har bir subyektning imkoniyati va vakolatidan kelib chiqib vazifalarni aniq belgilash amaliyotda bir xil ishning takroran bajarilishi yoki aksincha, muayyan vazifaning e’tibordan chetda qolishining oldini oladi. Shu nuqtayi nazardan, profilaktika inspektori tomonidan mahalla huquq-tartibot maskanida amalga oshiriladigan profilaktik ishlarni oldindan rejalashtirish va tegishli subyektlarning ishtirokini belgilash maqsadga muvofiq. Bunda rejalashtirish qog‘ozdagi umumiy tadbirlar ro‘yxatidan iborat bo‘lmasdan, aniq muammo, aniq hudud, aniq muddat va aniq ijrochiga asoslangan bo‘lishi kerak. Masalan, mahallada oilaviy-maishiy nizolar bilan bog‘liq murojaatlar ko‘paygan bo‘lsa, faqat profilaktika inspektori faoliyati bilan cheklanmasdan, tegishli mutaxassislar va mahalla faollari bilan hamkorlikda muammoning ijtimoiy sabablarini o‘rganish, nizolarning takrorlanish xavfini aniqlash va qonunchilikda belgilangan profilaktik choralarni amalga oshirish zarur. Shuningdek, voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik yoki huquqbuzarliklar bilan bog‘liq holatlar aniqlanganda ta’lim muassasalari, ota-onalar va boshqa tegishli subyektlar bilan hamkorlikdagi ishlar tizimli ravishda tashkil etilishi lozim. Mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirishda axborot almashinuvi alohida o‘rin egallaydi. Profilaktika inspektori hududdagi vaziyat to‘g‘risida turli manbalardan ma’lumot olishi mumkin, biroq ushbu ma’lumotlarning o‘z vaqtida umumlashtirilmasligi profilaktik choralarni kechiktirishi mumkin. Shu sababli mahalla

huquq-tartibot maskani doirasida tegishli ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va amaliy faoliyatda foydalanishning samarali mexanizmini shakllantirish zarur. Fuqarolarning murojaatlari, xizmat xodimlari tomonidan aniqlangan holatlar, mahalla vakillarining kuzatuvlari, huquqbuzarliklar to'g'risidagi ma'lumotlar va boshqa qonuniy manbalardan olingan axborotlar o'zaro bog'liq holda tahlil qilinishi mumkin. Bunda axborot almashinuvi faqat huquqbuzarlik sodir bo'lgandan keyingi ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklanmasdan, huquqbuzarlik sodir etilishining ehtimoliy xavfi to'g'risidagi ma'lumotlarni ham qamrab olishi muhim. Profilaktika inspektori ana shunday ma'lumotlar asosida hududdagi ustuvor profilaktik yo'nalishlarni belgilashi mumkin. Mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatida fuqarolar bilan bevosita ishlash ham profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi rolini kuchaytiradi. Aholi bilan muntazam uchrashuvlar tashkil etish, fuqarolarning muammolarini o'rganish, huquqiy tushuntirish ishlarini olib borish va murojaatlarda ko'tarilgan masalalarni tegishli tashkilotlar bilan birgalikda hal etish hududdagi ijtimoiy keskinlikning oldini olishga yordam beradi. Bunda profilaktika inspektori faqat huquqbuzarlik sodir etgan shaxslar bilan ishlaydigan xodim sifatida emas, balki hududdagi huquqbuzarliklarning sabab va shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishda turli subyektlarni birlashtiruvchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritishi lozim. Fuqarolarning huquqni muhofaza qiluvchi organlarga bo'lgan ishonchi ham ko'p jihatdan murojaatlarning o'z vaqtida va qonuniy hal etilishiga bog'liq. Shu sababli mahalla huquq-tartibot maskanida fuqarolar murojaatlarini qabul qilish va ularni tegishli tartibda ko'rib chiqish bilan birga, murojaatlarda ko'rsatilgan muammolarning takrorlanish sabablarini tahlil qilish ham zarur. Profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatida individual profilaktika ishlari ham alohida yo'nalish sifatida qaralishi lozim. Hududda huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan yoki ilgari huquqbuzarlik sodir etgan shaxslar bilan olib boriladigan profilaktik ishlar shaxsning individual xususiyatlari, uning oilaviy va ijtimoiy sharoiti hamda mavjud xavf omillaridan kelib chiqib tashkil etilishi kerak. Bunda profilaktika inspektori tegishli ma'lumotlarni umumlashtirib, shaxsga nisbatan qonunchilikda nazarda tutilgan profilaktik choralarni belgilashda boshqa mas'ul subyektlar bilan hamkorlik qilishi mumkin. Individual profilaktik faoliyatning asosiy maqsadi shaxsni faqat nazorat qilish emas, balki uni huquqbuzarlik sodir etishga olib kelayotgan sabab va shart-sharoitlarni aniqlash hamda imkon qadar ularni bartaraf etishga ko'maklashishdan iborat bo'lishi lozim. Shu jihatdan, mahalla huquq-tartibot maskanining imkoniyatlaridan foydalanib, shaxsning bandligi, oilaviy muhit, ta'lim olishi, ijtimoiy muammolari va boshqa holatlarni kompleks o'rganish profilaktik faoliyatning natijadorligini oshirishi mumkin. Profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirishida mahalla fuqarolar yig'ini va jamoatchilik bilan hamkorlik qilish ham muhim yo'nalishlardan biridir. Mahalla aholiga eng yaqin ijtimoiy muhit

bo‘lganligi sababli hududdagi muammolarni aniqlashda jamoatchilikning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish mumkin. Biroq bunday hamkorlik qonuniy vakolatlar doirasida amalga oshirilishi, fuqarolarning shaxsiy hayotiga aralashish, asossiz nazorat yoki qonunda nazarda tutilmagan majburiyatlarni yuklashga yo‘l qo‘yilmasligi kerak. Jamoatchilik vakillari bilan hamkorlikning asosiy maqsadi hududdagi muammolarni aniqlash, fuqarolarning huquqiy xabardorligini oshirish va huquqbuzarliklarning oldini olishga ko‘maklashishdan iborat bo‘lishi lozim. Mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini takomillashtirishda zamonaviy axborot va texnologik vositalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish ham muhimdir. Hududdagi huquqbuzarliklar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni tizimli tahlil qilish, murojaatlar va profilaktik tadbirlar natijalarini umumlashtirish, xavf mavjud bo‘lgan hududlarni aniqlash hamda xizmat xodimlarining faoliyatini rejalashtirishda raqamli vositalardan foydalanish profilaktik ishlarining manzilliligini oshirishi mumkin. Bunda texnologiyalar profilaktika inspektorining kasbiy faoliyatini almashtiruvchi vosita emas, balki uning qaror qabul qilish jarayonini axborot bilan ta‘minlovchi yordamchi mexanizm sifatida qaralishi kerak. Shuningdek, texnik vositalardan foydalanishda qonuniylik, axborot xavfsizligi va fuqarolarning huquqlarini ta‘minlash talablari qat‘iy hisobga olinishi zarur. Muvofiqlashtirishning samaradorligini oshirish uchun mahalla huquq-tartibot maskanida muntazam ravishda xizmat faoliyati natijalarini tahlil qilish amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiq. Bunda faqat aniqlangan huquqbuzarliklar soniga e‘tibor qaratish yetarli emas. Profilaktik faoliyatning natijadorligi huquqbuzarliklarning takroriylikini kamaytirish, xavfli vaziyatlarni oldindan aniqlash, sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish, fuqarolar murojaatlarining hal etilish darajasi, individual profilaktika tadbirlarining samarasi, jamoatchilik bilan hamkorlik natijalari va hududdagi umumiy xavfsizlik holati orqali baholanishi kerak. Bunday yondashuv profilaktika inspektorini faqat statistik ko‘rsatkichlarni shakllantirishga emas, balki real profilaktik natijaga erishishga yo‘naltiradi. Shu bilan birga, mahalla huquq-tartibot maskanida yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflarni ishlab chiqishda xizmat xodimlarining amaliy tajribasidan foydalanish ham zarur. Chunki bevosita hududda faoliyat olib borayotgan xodimlar amaliyotda uchraydigan muammolar, mavjud tashkiliy kamchiliklar va hamkorlikdagi uzilishlarni yaxshi biladi. Profilaktika inspektori ana shu tajribani umumlashtirib, yuqori turuvchi rahbariyatga tegishli takliflar kiritishi, mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini tashkil etishdagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etish bo‘yicha amaliy choralarni belgilashi mumkin. Profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi vazifalarini takomillashtirish uchun, eng avvalo, uning faoliyatini aniq rejalashtirish va ustuvor yo‘nalishlarni belgilash mexanizmini kuchaytirish lozim. Bunda har bir mahalla hududining o‘ziga xos xususiyatlari hisobga olinishi kerak. Chunki ayrim hududlarda voyaga yetmaganlar bilan bog‘liq muammolar ustuvor bo‘lsa, boshqa hududlarda

oilaviy-maishiy nizolar, jamoat joylaridagi tartibbuzarliklar, mulkiy huquqbuzarliklar yoki boshqa xavf omillari dolzarb bo‘lishi mumkin. Shuning uchun barcha mahallalar uchun bir xil yondashuvdan foydalanish o‘rniga, hududning real holatidan kelib chiqadigan differensial yondashuvni qo‘llash maqsadga muvofiq. Profilaktika inspektori tomonidan mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatining ustuvor yo‘nalishlarini belgilashda kriminogen vaziyat, aholi tarkibi, ijtimoiy muammolar, infratuzilma xususiyatlari, avvalgi profilaktik tadbirlar natijalari va fuqarolarning murojaatlari hisobga olinishi kerak. Bundan tashqari, muvofiqlashtirish jarayonida xizmatlar o‘rtasida qayta aloqa mexanizmini yaratish ham muhim. Ya’ni profilaktika inspektori tomonidan belgilangan vazifalar bajarilgandan keyin ularning natijalari umumlashtirilib, keyingi chora-tadbirlarni belgilash uchun foydalanilishi lozim. Bu jarayon “muammoni aniqlash – rejalashtirish – vazifalarni taqsimlash – amalga oshirish – natijani baholash – keyingi choralarni belgilash” ketma-ketligi asosida tashkil etilishi mumkin. Mazkur yondashuv mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini doimiy takomillashtirib borish imkonini beradi. Umuman olganda, profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirish vazifalarini takomillashtirish uchun huquqiy, tashkiliy, axborot, texnik va amaliy mexanizmlarni o‘zaro uyg‘unlashtirish zarur. Profilaktika inspektori hududdagi mavjud vaziyatni chuqur tahlil qiluvchi, turli xizmatlar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi, profilaktik tadbirlarning bajarilishini kuzatuvchi va natijalarni baholovchi asosiy bo‘g‘inlardan biri sifatida faoliyat yuritishi kerak. Bunda uning muvofiqlashtiruvchi roli boshqa subyektlarning vakolatlarini o‘zlashtirish emas, balki ularning qonuniy vakolatlari va imkoniyatlarini umumiy profilaktik maqsadga yo‘naltirish orqali namoyon bo‘lishi lozim. Ana shunday yondashuv mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatining tizimlilikini ta’minlash, mavjud kuch va vositalardan samarali foydalanish, huquqbuzarliklarning sabab va shart-sharoitlarini o‘z vaqtida aniqlash hamda ularning oldini olish bo‘yicha manzilli choralarni amalga oshirish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirish vazifalarini takomillashtirish huquqbuzarliklar profilaktikasini mahalla darajasida samarali tashkil etish, jamoat xavfsizligini ta’minlash va fuqarolarning huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishning muhim shartlaridan biridir. Mahalla hududida huquqbuzarliklarning oldini olish faqat sodir etilgan huquqbuzarliklarga munosabat bildirish bilan cheklanmasdan, ularning sabab va shart-sharoitlarini oldindan aniqlash, xavf omillarini baholash va tegishli profilaktik choralarni o‘z vaqtida amalga oshirishga yo‘naltirilishi lozim. Bunda profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatidagi muvofiqlashtiruvchi roli alohida ahamiyat kasb etadi. Profilaktika inspektori

hududdagi kriminogen vaziyatni muntazam o'rganishi, mavjud muammolarni tahlil qilishi, huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni belgilashi hamda maskan faoliyatida ishtirok etuvchi subyektlarning qonuniy vakolatlari doirasidagi hamkorligini tashkil etishi zarur. Shu bilan birga, muvofiqlashtirish jarayoni faqat topshiriqlarni taqsimlash yoki bajarilishini nazorat qilishdan iborat bo'lmasdan, muammoni aniqlash, uni tahlil qilish, tegishli kuch va vositalarni jalb etish, amalga oshirilgan ishlarning natijasini baholash va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishning uzluksiz tizimi sifatida tashkil etilishi lozim. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatining samaradorligini oshirish uchun profilaktika inspektori va boshqa tegishli subyektlar o'rtasida tezkor va ishonchli axborot almashinuvini yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. Hududda sodir etilgan huquqbuzarliklar, fuqarolarning murojaatlari, ijtimoiy muammolar, xavfli vaziyatlar va huquqbuzarlik sodir etishga sabab bo'luvchi omillar haqidagi ma'lumotlarni muntazam umumlashtirish profilaktik faoliyatni manzilli tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, individual profilaktika tadbirlarini muvofiqlashtirish, huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxslar bilan qonunchilikda belgilangan tartibda ishlash, oilaviy-maishiy nizolar va boshqa ijtimoiy muammolarning oldini olishda tegishli subyektlarning imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Mahalla fuqarolar yig'ini, jamoatchilik vakillari, ta'lim muassasalari, boshqa davlat tashkilotlari va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirish ham profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatini kuchaytiradi. Biroq mazkur hamkorlik barcha holatlarda qonuniylik, vakolatlarning aniq chegarasi, fuqarolarning huquq va erkinliklariga hurmat hamda shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi talablariga asoslanishi lozim. Mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini takomillashtirishning yana bir muhim yo'nalishi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanishdir. Hududdagi huquqbuzarliklar va profilaktik tadbirlar to'g'risidagi ma'lumotlarni tizimlashtirish, xavf darajasi yuqori bo'lgan hududlarni aniqlash, murojaatlarni tahlil qilish va profilaktik chora-tadbirlarning natijalarini baholashda raqamli vositalardan foydalanish profilaktika inspektorining qaror qabul qilish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Shu bilan birga, texnologiyalardan foydalanish inson omilini to'liq almashtirmasligi, balki xodimning kasbiy faoliyatini axborot bilan ta'minlovchi yordamchi vosita sifatida qo'llanilishi lozim. Profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi faoliyatini takomillashtirish uchun hududga xos differensial yondashuvni joriy etish ham maqsadga muvofiq. Har bir mahallaning ijtimoiy, demografik va kriminogen xususiyatlari turlicha bo'lganligi sababli profilaktik ishlarning mazmuni ham hududning real ehtiyojlaridan kelib chiqib belgilanilishi kerak. Bunda barcha mahallalar uchun bir xil tadbirlar majmuasidan foydalanish o'rniga, aynan muayyan hududda mavjud bo'lgan muammolarni aniqlash va ularga mos choralarni ishlab chiqish samaraliroq natija beradi. Shuningdek, mahalla huquq-

tartibot maskani faoliyatining samaradorligini baholashda faqat aniqlangan huquqbuzarliklar soniga tayanish maqsadga muvofiq emas. Profilaktik faoliyatning asosiy natijasi huquqbuzarliklarni qayd etish emas, balki ularning sodir etilishining oldini olishdan iborat bo'lishi sababli baholash jarayonida huquqbuzarliklarning takroriyliigi, sabab va shart-sharoitlarning bartaraf etilishi, fuqarolar murojaatlarining hal etilishi, individual profilaktik tadbirlarning natijadorligi, jamoatchilik bilan hamkorlik darajasi va hududdagi umumiy xavfsizlik holati kabi mezonlar ham hisobga olinishi lozim. Shunday qilib, profilaktika inspektorining mahalla huquq-tartibot maskani faoliyatini muvofiqlashtirish vazifalarini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari sifatida hududning kriminogen vaziyatini muntazam tahlil qilish, xizmatlararo axborot almashinuvini kuchaytirish, profilaktik tadbirlarni aniq rejalashtirish, vazifalar va mas'uliyatni oqilona taqsimlash, individual profilaktik ishlarni muvofiqlashtirish, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlikni rivojlantirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish hamda profilaktik faoliyat natijalarini baholash mezonlarini takomillashtirishni ko'rsatish mumkin. Mazkur chora-tadbirlarning kompleks va izchil amalga oshirilishi mahalla huquq-tartibot maskanining amaliy faoliyatini yanada tizimlashtirish, profilaktika inspektorining muvofiqlashtiruvchi rolini kuchaytirish, mavjud kuch va vositalardan samarali foydalanish hamda huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada mahalla hududida jamoat xavfsizligini ta'minlashning samarali mexanizmlari shakllanib, fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish hamda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan profilaktik faoliyatning amaliy natijadorligi oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

16. Karimov, I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
17. Mirzayev, B. *Huquqiy madaniyat asoslari*. — Toshkent: Akademnashr, 2020.
18. Komilov, N. *Ma'naviyat asoslari*. — Toshkent: O'zbekiston, 2002.
19. Jo'rayev, M. *Jadidlarning ma'rifiy qarashlari*. — Toshkent: Fan, 2010.
20. Saidov, A. *Huquqiy ong va madaniyat*. — Toshkent: Yuridik adabiyot, 2018.